

На основу члана 67. ст. 1. и 3. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20) и члана 17. став 4. и члана 24. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС, 44/14 и 30/18 – др. закон),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о допуни Правилника о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу

Члан 1.

У Правилнику о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу („Службени гла-

сник РС – Просветни гласник”, бр. 8/20 и 11/20 – исправка), у делу: „ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СРЕДЊЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ”, одељак: „ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ”, после програма предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, додаје се програм наставе и учења предмета: „МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ ЗА ПРВИ РАЗРЕД СРЕДЊЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

A magyar nyelv és irodalom tanulásának célja a nyelvi készségek és a funkcionális írásbeliség fejlesztése; a nyelvi és irodalmi kultúra elsajátítása és ápolása; az irodalmi művek értelmezésére és értékelésére való képesség fejlesztése; önálló véleményformálási és döntéshozási képesség kialakítása nyelvi kérdésekben; az oktatás és nevelés humanista értékeinek megerősítése és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nemzeti múlt és kultúra, valamint más etnikai közösségek hagyományainak, illetve kultúrájának megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Isméri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincese folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközeként tekinti. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkultúráját. Tisztelettel, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelv-változatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzze és ápolja anyanyelvét.

Isméri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-kal támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, megtapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerezés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti szinterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem

szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincese folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlatban értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerezés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszerrel.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Alapszint

A tanuló ismereteket szerez a nyelv alapvető szerepéről, a kommunikáció jellemzőiről és funkcióiról. Tisztelettel viszonyul anyanyelvére, valamint más népek nyelve és kultúrája iránt. Alapszinten ismeri a magyar nyelv rendszerét (a nyelvi szintek grammatikáját: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan).

Jól tájékozódik a szöveg alsóbb szintjein, hangtani ismeretekre tesz szert, megkülönbözteti a szófajokat, ismeri a magyar nyelv alakitási rendszerét. Képes gondolatait önállóan, a nyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni. Ismereteket szerez jel és jelentés viszonyáról, tájékozódik a magyar nyelvtörténetben.

Megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stilisztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések), felismeri a szövegösszetartó erőt, kapcsolóelemeket.

Megismeri a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát. Kifejezően, szövegűen mond el rövidebb szövegrészeket, memoritereket.

Használja legfontosabb szótárainkat, a helyesírási szabályzatot, és gyakorlatra tesz szert az internetes információszerezésben. Elsajátítja a nyelvi magatartásformák és az internetes kommunikáció illemszabályait. A tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban kulturáltan fejezi ki, és érvekkel támasztja alá véleményét.

Vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének meghallgatására épül. Képes az alapvető írásbeli jellegű magán- és közéleti szövegtípusok (kérvény, önéletrajz, motivációs levél, fellebbezés), valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára. Iskolázatása végén megírja érettségi dolgozatát tiszteletben tartva a szakdolgozat létrehozásának tematikus, stilisztikai és szerkezeti követelményeit.

Középszint

A tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Tisztelettel van a nyelvrokonság fogalmával, a nyelvek közötti rokonság viszonyrendszerével. Ismeri és megnyilatkozásaiban alkalmazza a helyes kiejtés szabályait és a művelt beszéd eszköztárát. Irodalmi szövegek felolvasásakor és elmondásakor, a mindennapi kommunikációban a szövegfonetikai eszközök ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat.

A tanulóban kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma. Alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerkezetéről. Elemzési készségeinek birtokában biztonságosan kezeli az anyanyelv morfológiai rendszerét, felismeri a mondat részeit, és megfelelő mondatmodellek révén elemzi őket.

Felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stílusesszüközöket. A tömegkommunikáció témakörében magabiztosan eligazodik, megismerkedik a médiaműfajokkal.

Kifejezően olvas, gyarapítja szókincsét, a különféle beszédhelyzetekben a kommunikációs körülményeknek megfelelően szólal meg, és a szókészlet megfelelő elemeit alkalmazza szóbeli és írásbeli megnyilatkozásai során.

Tájékozódik a nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő források révén. Képes összetettebb szövegtípusok létrehozására, szabatosan és világosan fogalmaz. Önállóan készít különféle tematikájú beszámolókat.

Haladó szint

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formai jellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk.

Tisztelettel van a szöveg pragmatikai jellemzőivel. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Atlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek a tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak a figyelembevételével. A különböző szakszövegeket, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás fokozatainak figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, a megfelelő kapcsolóelemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.

Képes könyvtári kutatómunkán, önálló gyűjtésen, rendszerezésen alapuló, egyéni látásmódot tükröző dolgozatok, értekezések, esszék elkészítésére.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK: Irodalom

Alapszint

Érthetően és folyékonyan olvas. Alkalmassá válik irodalmi és nem irodalmi szövegek értő olvasására, megért és parafrázisra rövid, egyszerűbb irodalmi szövegeket. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű témáját, és felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegekben. Ismeri a tantervben előírt irodalmi műveket, alkotói munkásságát és az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Különbséget tesz szóbeli és írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit, valamint ezek kapcsolatrendszerét. Felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegvilág témáját és jellemzőit. Értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket. Megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából. Benyomásainak és következtetéseinek kifejtésekor irodalmi és nem irodalmi szövegek példáira hivatkozik. Képes megkülönböztetni a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus tartalmakat. El tudja helyezni az irodalmat a művészetek rendszerében (zene, film, képzőművészet, színművészet stb.). Interdiszciplináris ismereteket szerez.

Középszint

Ismeri az alapvető olvasási stratégiákat, és alkalmazni tudja őket az adott olvasási helyzetekben. Sokrétűen értelmez és kritikusan átgondol hosszabb terjedelmű, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket. A tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Ismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Képes feltámi a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket. Egyértelműen állást foglal az olvasott szöveggel kapcsolatban. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói érdeklődést mutat. Érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Kutatói szemlélettel, alkotó módon tesz szert olyan olvasói jártasságra, amit használni tud a különböző irodalmi művek és műfajok tanulmányozása során, és amellyel fejleszti irodalmi, nyelvi, kulturális és nemzeti identitását.

Haladó szint

Élvezettel, kutatói érdeklődéssel és kritikai szemlélettel olvas, értelmez és értékkel összetett, a tanterv által előírt irodalmi és nem irodalmi szövegeket, de ajánlott és önállóan választott műveket is szívesen forgat és értelmez. Önállóan ismeri fel és értelmezi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Több szempontot érvényesít az irodalmi művek értelmezésekor, és képes őket intermedialis és interdiszciplináris kontextusba helyezni: összekötni más művészeti ágakkal

és tudományterületekkel. Jártasságot szerez az irodalmi művek kiemelt tematikai, formai-stilisztikai jellemzőinek összehasonlításában. Fejlett érvelő technikával ismerteti véleményét a szövegről, és fogalmazza meg következtetéseit. A tantervben előírányzott irodalmi művek értelmezésekor behatóan tanulmányozza a nyomtatott és elektronikus szakirodalmat. Az olvasási feladattal összhangban álló olvasási stratégiákat alkalmaz. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét,

fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja a választását. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. A fordítási irodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Kritikai szemléletet tanúsít az irodalmi alkotásokhoz kötődő szakirodalom internetes forrásaiból való választáskor, előnyben részesíti az értékteremtő folyóiratokat.

Osztály **Első**
Évi óraszám 105 óra (3 óra hetente)

Tudásszabványok ¹	KIMENET Az első osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
<p>2.MNY.1.1.1. Ismeri a nyelvet mint jelrendszert. Tisztában van a nyelv és a gondolkodás kapcsolatával, a verbális és a nem verbális kommunikáció fogalmával. Ismeri a közlésfolyamat (kommunikáció) tényezőit (feladó, vevő, esatorna, kód, üzenet, téma, kontextus, beszédhelyzet, valóságthátér, zaj).</p> <p>2.MNY.1.1.2. Ismeri az írásmű és beszédmű létrehozásának fázisait: anyaggyűjtés, elrendezés, megszerkesztés. Megismerkedik a retorika néhány alapfogalmával. Tud vázlatot készíteni.</p> <p>2.MNY.1.1.3. Tisztában van vele, hogy a nyelv változó rendszer. Ismeri a nyelv rétegződését, társadalmi és táji tagolódását. Ismeri a norma fogalmát, a nyelvhasználat alapvető szabályait. El tudja helyezni a magyar nyelvet a világ nyelvei között. Megnevezi első nyelvműveinket, és ismeri keletkezésük időpontját.</p> <p>2.MNY.2.1.1. Különbséget tesz a beszéd és írás jellemzői között. Ismeri az írás kialakulásának történetét. Ismeri a közlésfolyamat funkcióit (tájékoztató, ábrázoló, ismertető, felhívó, poétikai, értelmező, kapcsolattartó, metanyelvi). Tud a kommunikációs zavarok forrásairól, a közlés nehézségeiről. Ismeri a kommunikáció megvalósulási formáit (én-kommunikáció, személyközi, csoportos és tömegkommunikáció). Megismeri a tömegkommunikáció jellemzőit, szocializáló és véleményformáló hatását.</p> <p>2.MNY.2.1.2. Megismerkedik a tömegkommunikáció új eszközeivel, az írott és elektronikus sajtó műfajaival: hír, tudósítás, interjú, riport, karcolat, recenzio stb. Ismeri a szóbeli kommunikációs folyamat szakaszait, és alkalmazza a megfelelő hozzájuk kötődő nyelvi formákat: kapcsolatfelvétel (köszönés, bemutatkozás, bemutatás, megszólítás), a kapcsolat tartása, lezárása. Felismeri, megnevezi és megalkotja az alapvető szövegtípusokat (elbeszélő, leíró, érvelő). Megismerkedik a szóbeli beszéd fölépítésével.</p> <p>2.MNY.2.1.3. Ismeri, megfogalmazza, alkalmazza a norma, a köznyelv alapvető szabályait. Tisztában van a regionális köznyelv jellemzőivel, használati tereivel. Tud a szókészlet változásáról: felismeri az új szavakat a mai nyelvhasználatban. Felismeri a különböző nyelvváltozatok nyelvi jellemzőit. Tisztában van a szaknyelvek és csoportnyelvek, az új (internetes) nyelvi létmódok jellemzőivel. Ismeri a magyar nyelv eredetét. Fel tudja vázolni a finnugor nyelvcsaládot. Fel tudja vázolni a magyar írásbeliség kialakulásának rövid történetét.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ismeri a nyelvet mint jelrendszert, tisztában van nyelv és gondolkodás kapcsolatával, a verbális és a nem verbális kommunikáció fogalmával, ismeri a közlésfolyamat (kommunikáció) tényezőit és funkcióit; – tisztában van vele, hogy a nyelv változó rendszer, ismeri a nyelv rétegződését, társadalmi és táji tagolódását, a norma fogalmát, a nyelvhasználat alapvető szabályait és helyesírásunk alapelveit; – el tudja helyezni a magyar nyelvet a világ nyelvei között, ismeri a nyelvtipológia fogalmát; – ismeri a beszédhangok keletkezésének módját, a fonéma és graféma fogalmát, különbséget tesz a beszéd és a nyelv között, ismeri a mássalhangzók és magánhangzók rendszerét, a képzésmozzanatokat, a beszédhangok kölcsönhatásait; – képes a magyar nyelv hangállományát összevetni a szerb, illetve valamely tanult idegen nyelv hangállományával; – az elsajátított hangtani ismereteket megfelelő módon alkalmazza a helyesírás terén; – megkülönbözteti a szinkrón és a diakrón nyelvvizsgálat fogalmát és tájékozik a magyar nyelvtörténet korszakaiban; – ismeri és felismeri a stilisztikai alapfogalmakat és a funkcionális stílusokat; – ismeri a szöveg meghatározó jegyeit, felépítését, a grammatikai és a jelentéstani kapcsolóelemeket, szövegtípusokat; – az anyanyelv alapos ismeretével képessé válik arra, hogy más, idegen nyelv szerkezeti különbségeit is megértse; – tájékozik a hipermédia világában, felismeri a manipulatív közlésformákat; – képet alkot az irodalomról mint létformáról és művészetről; – megtapasztalja az olvasás élményét; – fejlődik benne a kritikai látásmód, az egyéni véleményformálás vezérlő összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegek elemzéskor is; – tisztában van az irodalomnak a kultúrában és a művészetek rendszerében elfoglalt helyével és szerepével; – művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására; – elsajátítja az irodalomtudományi alapfogalmakat, az irodalom hermeneutikai és recepcióesztétikai aspektusait; – az irodalmat hálózatos szövevényként, művészeti és diszciplináris diskurzusok rendszerében értelmezi; 	<p>NYELV</p> <p>Általános ismeretek a nyelvről</p> <p>Kommunikáció és tömegkommunikáció</p> <p>A magyar nyelv szinkrón és diakrón vizsgálata</p> <p>A nyelvi szintek grammatikája (szöveg- és hangtan)</p> <p>Stilisztika</p> <p>IRODALOM</p> <p>Az irodalom létformája. A szövegszerű világrés. A művészetek hálózában: zene és irodalom</p> <p>Az irodalomról való gondolkodás útjai</p> <p>Alteritás és irodalom. Antik kultúra és világlép</p> <p>A középkor és a reneszánsz szemléletmódja és irodalma</p> <p>A barokk</p>
<p>2.MNY.3.1.1. Ismereteket szerez a modern nyelvészet eredményeiről. Megismerkedik a nyelvészet határtudományaival. Ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. Ismereteket szerez a határon túli régiók nyelvhasználatáról. Ismeri a kétnyelvűség problematikáját, a közismert interferenciajelenségeket.</p> <p>2.MNY.3.1.2. Megismerkedik a beszédfajtákkal (törvényszéki – védő- és vádbeszéd, tanácsadó, alkalmi beszéd stb.). Ismeri a tudományos szövegek nyelvi jellemzőit. Tudatosan él az írott és elektronikus sajtó műfajaival: cikk, vezércikk, kommentár, glossza, tárcsa, kritika, blogbejegyzés stb.</p> <p>2.MNY.1.2.1. Különbséget tesz a szóbeli és az írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit és kapcsolatrendszerét. Felismeri a prózai és verses formát, és különbséget tesz a dráma, epika és a líra műneme között. Ismeri a ritmusfajtákat (ütemhangsúlyos és időmértékes verselés), felismeri a sortípusokat, strófászerkezeteket és versformákat (hexameter, párvers, tercina, szonett, ballada, képvér), és megkülönbözteti a kötött és a szabad verset.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül; – rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű jellemvonásaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás); – a házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül; – ismeri az irodalmi korszak- és műfajelméleti fogalmakat; – ismeri a mitológia, a mítosz, a mitikus világlép, a mitológiai utalásrendszer és az áthagyományozódás jelenségét; – ismeri a mítoszkritika fogalmát és eljárásait; – ismeri a mitológiai történeteket és felismeri őket a kulturális áthagyományozódás történetében; – ismeri elődeink kultúráját, hitvilágát és irodalmát; – ismeri az ösköltészet, és a szóbeli irodalom fogalmát; – betekintést nyer a honfoglalás kori magyarok kultúrájába; – ismeri az ókori irodalmat mint átfogó kultúrtörténeti határendszer; – ismeri a jelentős ókori alkotókat és műveiket; – ismeri a műfaj-történet ókori vonatkozásait és jelenségeit; 	<p>KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA</p> <p>Helyesírás, gyakorlati nyelvhelyesség és az adatbázisok használata</p> <p>Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás</p>

<p>2.MNY.1.2.2. Elhatárolja egymástól az irodalmi alkotás szerzőjét a mű elbeszélőjétől, a dráma szereplőjétől, illetve a lírai éntől. Iseri a szépirodalmi mű szerkezetének alapelemeit: téma, motívum; cselekmény, a cselekmény ideje és helyszíne; 1. és 3. személyű elbeszélés; leírás típusai; monológ és párbeszéd. Iseri az alábbi műfajok jellemzőit: dal, elégia, himnusz, óda, mítosz, adoma, anekdota, eposz, epigramma, novella, elbeszélés, kaland-, család-, történelmi, levéregény, tragédia, komédia. Részletek alapján felismeri az átmeneti műfajokat (ballada, verses regény).</p> <p>2.MNY.1.2.5. A tantervben előírt irodalmi szöveg nyomán egyszerű következtetést fogalmaz meg szépirodalmi és nem szépirodalmi példákra hivatkozva, szóhasználatába beépíti az olvasott szöveg fogalomrendszerét. Megismerkedik a magyar nemzeti kultúra kialakulásának folyamatával és intézményeivel. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. Felismeri és megnevezi a magyar nemzeti és kulturális elemeket a művekben.</p> <p>2.MNY.1.2.6. Különbséget tesz az ugyanazt vagy hasonló témát, karaktereket és eseményeket feldolgozó szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg között. Megérti a rövidebb, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket és parafrázisukat. Felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.1.2.7. Elemzi és értelmezi a tantervben előírt irodalmi szövegben felvetett kérdéseket, gondolatot vagy üzenetet, és érveit az alapszövegre alapozza. Az irodalmi művek alapján megfogalmazza az irodalmi mű keltette esztétikai élményt.</p> <p>2.MNY.2.2.2. A tantervben előírt irodalmi műben vagy annak részletében felismeri és felsorolja a lírai, epikai és drámai műnem sajátosságait, és megkülönbözteti az alapvető irodalmi műfajokat, amelyekhez ezek a művek tartoznak. Felismeri az alábbi műfajokat: életrajz, önéletrajz, napló, útleírás, emlékirat és a tudományos-ismeretterjesztő szövegek. Megnevezi a következő műfajok jellemzőit: ekloga, episztoła, planctus, zsoltár; parainesis, pikareszk-, eszme-, fejlődés-, tudat-, lélekábrázoló, utópikus, fantasztikus, társadalmi, dokumentumregény; antik, reneszánsz, klasszicista, epikus, abszurd dráma. Felismeri az átmeneti műfajokat (mesedráma, drámai költemény, filozófiai dráma, prózavers, tragikomédia).</p> <p>2.MNY.2.2.5. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő társadalmi kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Felismeri a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi és megnevezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.2.2.6. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói kíváncsiságot mutat, érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Hosszabb terjedelmű egyszerűbb nyelvű és szerkezetű irodalmi és nem irodalmi szövegrészletet sokrétűen értelmez. Megnevezi és ismereteire hivatkozva elemzi a különböző irodalmi műveket: műfaji, nyelvi és kulturális szempontok, valamint a nemzeti jellemzők (népi kultúra, művelődéstörténet, néphagyomány stb.) szerint. (Az interpretációba vonjuk be a regionális kultúraszempontjait, a helyi írói kultuszok ismeretét is.)</p> <p>2.MNY.3.2.1. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tudatosan alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat. Képes irodalmi és nem irodalmi fogalmak meghatározására. Iseri a már korábbiakon túl a drámai, epikai, lírai, az alteritás, ambivalens, antipáció, epigon, filológia, kánon, profán fogalmak jelentését stb.</p> <p>2.MNY.3.2.5. Olvasmányai, illetve fordítások révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Párhuzamot von a klasszikus és a kortárs irodalmi alkotások tematikai, stilisztikai, motívus, formai sajátosságai között, önállóan fedez fel közöttük intertextuális összefüggéseket.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ismeri az antik időmértékes verselést és annak az újkori irodalomban betöltött szerepét; – értelmezi a jelentős ókori irodalmi opusokat történeti-poétikai szempontból valamint követi ezek továbbélését; – felismeri a kapcsolati rendszereket, az intertextuális vonzatokat, a továbbhagyományozódás jelenségeit; – betekintést nyer a középkori egyetemes európai kultúrába, elsajátítja a róla szóló ismereteket; – felismeri az európai középkori irodalom összefüggéseit: ismeri az egyházi és a világi irodalom alkotásait; ismeretekkel rendelkezik a középkori kultúra világáról, összetevőiről; a kereszténység kulturális, művészeti és irodalmi létformáiról és megnyilvánulásairól; – ismeretekkel rendelkezik a vallásos világgértés irodalmi tapasztalatairól; az egyházi irodalmi kultúráról; ismeri az egyházi és világi irodalom fogalmát, jelenségeit, műfajait, műveit és művelőit; – ismeri a kolostori irodalom formáit, illetve a lovagi kultúrát; – szövegismerettel rendelkezik, és értelmezési-elemzési tapasztalatot szerez a középkori európai és magyar irodalom köréből; – betekintése van a szövegmélt, az írásbeliség és az anyanyelvűség, a kódexirodalom, az anyanyelvi irodalom kezdeteinek és kialakulásának folyamataiba; – multikulturális és interdiszciplináris; nyelvközi és kapcsolattörténeti ismeretekre tett szert; – tudatosodik benne a hagyomány és örökség viszonyrendszerének jelentősége a művészetben és a műalkotásban; – ismeri a reneszánsz szellemiségét és művészeti alakzatait, irányzatait; – önálló interpretációs készségre és gyakorlatra tesz szert; – felismeri az interdiszciplináris és intertextuális kapcsolatokat; – felismeri az irodalmi korszakok és jelenségek közötti átfedéseket, összefüggéseket és átjárhatóságot; – felismeri és értelmezi a trópusokat és stilisztikai alakzatokat az irodalmi művekben; – a nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedésbeli kritériumait alkalmazza élőbeszédben, felolvasásban, adott témáról szóló szóbeli előadásban; – szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat; – használja a helyesírást segítő eszközöket (helyesírási kézikönyvek és számítógépes helyesírási-ellenőrző programok); – szövegalkotásnál különböző stílusrétegek és szövegműfajok sajátosságait (alkotási szabályait, eszköztárát) alkalmazza; – ismeri a szöveg szervezésének és szerkesztésének elveit, és szövegalkotásnál alkalmazza is az ismereteit; – szépirodalmi és más jellegű szövegek befogadásánál alkalmazza az értő (szó szerinti), az interpretáló (értelmező), a kritikai (bíráló) és a kreatív (alkotó) olvasást – képes az önálló információszerezésre és -feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is; – tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni; – képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összehasonlítására;
---	--

2.MNY.3.2.8. Ajánlást fogalmaz meg irodalmi művekhez, és megindokolja a választását.

2.MNY.1.3.1. Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát; kulturált nyelvi magatartás jellemzi (meghallgatja és tiszteletben tartja mások véleményét, saját gondolatait a beszédhelyzetnek megfelelően fejtí ki), betartja az internetes kommunikáció illemszabályait; folyékonyan és érthetően olvas fel szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket; kifejezően, szövegűn mond el rövidebb szövegrészeket, memoriterek. A tananyaggal, a mindennapi étellel kapcsolatos megnyilatkozásaiban a megfelelő szó- és nyelvhasználatra törekszik az alkalomhoz, helyzethez, beszédpartnerekhez és témához igazodva, valamint ügyel a nem nyelvi kifejezőeszközök (testtartás, arcjáték, gesztikuláció) használatára. Figyelmesen és értőn hallgatja a közepes nehézségű fejtétetést (pl. előadást) nyelvi, irodalmi és művelődési témákról; előadás közben tud jegyzetelni.

2.MNY.1.3.2. Rövid, összefüggő, logikus felépítésű beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot különböző szövegtípusokban és műfajokban. Tartja magát az alaptémához. Összefoglal egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveget kiemelve a lényeges vagy érdekes részeket. Röviden megfogalmazza olvasmányélményét vagy más művészi alkotás keltette érzelmeit, gondolatait.

2.MNY.1.3.4. Szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban alkalmazza a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat, és tiszteletben tartja a nyelvváltozatok közötti kódváltás szükségességét. Szövegalkotáskor különválasztja a szöveg részeit, címet és alcímeket ad, tud idézni. Az érettségi dolgozatot a szakdolgozatok alkotásának szabályai szerint írja (lábjegyzeteket használ, tartalomjegyzéket és bibliográfiát készít). Rendezett, olvasható írásképe van.

2.MNY.1.3.5. Megérti a rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket: megkülönbözteti a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus jelentéseket. Felismeri a szavak többletjelentését az adott kontextusban, az ismeretlen szavak jelentését kikövetkezteti a szövegkörnyezetből. Meghatározza a szöveg legfontosabb gondolatait, tételmondatait. Figyelemmel kíséri egy-egy gondolat szövegen belüli és szövegek közötti alakulását, viszonyrendszerét.

2.MNY.1.3.6. Rövidebb, egyszerű, a tananyaghoz kapcsolódó szövegek (szakszövegek, tudományos-ismeretterjesztő szövegek, médiaszövegek) olvasásakor különböző olvasástípusokat érvényesít (ismeretszerző, tanulási célú, élményszerző, információkereső, áttekintő, javító, ellenőrző olvasás). Alkalmazza a javasolt olvasási stratégiákat (előzetes tudás aktiválása, az információk rangsorolása, a szöveg és a szerző kérdezése, különböző érzékszervi képek előhívása, következtetés levonása, újramondás vagy szintetizálás, javító stratégiák használata) lineáris és nem lineáris szövegekre egyaránt.

- 1 A tudásszabványok az általános középiskolai oktatás befejezéséig valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszögből szemléltethetők, megismerhetővé, bővíthetővé és rendszerezhetővé válnak. A Magyar nyelv és irodalom tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenethez konkrétan is kötődnek.

Kulcsszavak: ókori irodalom, középkori irodalom, a humanizmus és a reneszánsz irodalma, a barokk; nyelv, beszéd, jelek, jelrendszerek; kommunikáció – tömegkommunikáció, nyelvtörténet, diakrón és szinkrón vizsgálat, szöveg, hangtan, hangszimbolika, stilsztika, szövegértés, kreatív írás, szép és helyes beszéd.

ÜTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, ami lehetővé teszi a tanulóknak, hogy fejlesszék tudásukat, értékeiket és funkcionális készségeiket, melyeket használni tudnak a továbbtanulás során, szakmai munkájukban és a mindennapi életben; kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség őrzéséhez kell; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv és irodalom korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a

tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása). A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előirányzott kimenetek megvalósításában.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differenciált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatása és tanulása a tantárgy számára különlegesen kialakított tantervekben és kabinetekben folyik, amelyeknek a felszerelése összhangban kell lennie a zenei középiskolai normákkal. Részben más iskolatermekben is tartható (iskolai könyvtár-médiatár, olvasóterem, audiovizuális terem stb.), az interneten és iskolán kívül (könyvtár, színház, múzeum, mozi, képtár stb.)

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatos tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári-információs és informatikai anyagok a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálják. Célunk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

A nyelvi ismeretek, irodalmi ismeretek és kommunikációs kultúra területe egységes tantárgyat képez, áthatja és kiegészíti egymást. Emiatt a javasolt óraszám csupán keretszám (a nyelvi ismeretek területé 21, az irodalomé 69, a kommunikációs kultúráé pedig 25 óra). A tanítás-tanulás figyelmes tervezésével, amellyel el kell jutni mindhárom terület előirányzott kimeneteinek megvalósításához, a tanár maga fogja elosztani az óraszámot, miközben figyelemmel kíséri a tanulók eredményeit.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

TERÜLET: NYELVI ISMERETEK (21 óra)

A témák feldolgozásának kezdetén ismertetjük a diákokkal a célokat és feladatokat, a fejlesztési követelményeket, a tematikus tervek menetét és az értékelés formáit.

Az anyanyelvi órán a differenciált tanulásszervezés domináljon, diagnosztizáljuk a megértési deficiteket, a megértésben való elakadás típusait, a szövegalkotás terén felmerülő problémákat, és ezeket figyelembe véve tervezzük meg a szövegértés és szövegalkotás fejlesztését.

A zenei középiskola első osztálya számára készült program *Nyelvi ismeretek* területe hat területbe/tematikai egységbe (*Általános ismeretek a nyelvről, Kommunikáció és tömegkommunikáció, A magyar nyelv szinkrón és diakrón vizsgálata, A nyelvi szintek grammatikája – szövegtan és hangtan, Stilisztika*), szerveződik, és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint). A program az általános iskolában feldolgozott területeken szerzett tudás bővítését irányozza elő, de új fogalmakat is bevezet.

I. Általános ismeretek a nyelvről.

Jelek és jelrendszerek. A nyelv mint jelrendszer. A nyelv keletkezése. A nyelv mint társadalmi jelenség. A nyelv és a gondolkodás kapcsolata. A beszéd és a nyelv. Az írásbeliség fogalma, az írás kialakulása. A nyelvészet határtudományai és interdiszciplináris kontextusok. A nyelvek sokfélesége, nyelvtipológiák. Nyelv – anyanyelv – idegen nyelv. A magyar nyelv helye a világ nyelvei között.

II. Kommunikáció és tömegkommunikáció.

A nyelvi közlésfolyamat (kommunikáció) fogalma. Kommunikációs modellek. A közlésfolyamat tényezői (információ, üzenet, feladó, címzett, csatorna, kód, beszédhelyzet, valóságsháttér, zaj). A közlésfolyamat funkciói (tájékoztató, ábrázoló, kifejező, felhívó, poétikai, esztétikai, értelmező, kapcsolattartó). A kommunikáció megvalósulási formái. Biológiai, állati, emberi kommunikáció. A társadalmi kommunikáció. Verbális és nem verbális kommunikáció. A tömegkommunikáció jellemzői, hatása. A reklámok. A digitális olvasás stratégiái. Médiumfajok, sajtóműfajok, vizuális kommunikáció. Új szóbeliség: skype, chat stb. Szövegköziség a neten. Netes szövegtípusok. A szókészlet megújulása. Új jelrendszerek: emotikonok, matricák, GIF-ek, mémek stb. Kommunikáció és etikett/netikett.

III. A magyar nyelv szinkrón és diakrón vizsgálata.

A magyar nyelv diakrón vizsgálata. A magyar nyelvű írásbeliség kezdetei. A latin nyelv befolyása. A nyelvrokonság fogalma, a finn-ugor nyelvcsalád. Alternatív nyelvrokonítások. A rovásírás. Változás és állandóság a nyelvben. A nyelv mint változó rendszer: szórványemlékek, Halotti beszéd és könyörgés, Ómagyar Mária-siralom (olvasatok).

A magyar nyelv szinkrón vizsgálata. A nyelv rétegződése, társadalmi és táji tagolódása. Csoportnyelv, rétegnyelv, szaknyelv, terminológia. Dialektusok és szociolektusok. Presztízs és stigma szerepe. A nyelvi normák. A szociolingvisztikai vizsgálatok jelentősége. Kézikönyvek, az általános és speciális szakszótárak használata.

IV. A nyelvi szintek grammatikája.

Szövegtan. A szöveg. A szöveg szerkezete, jelentése, témája, szerkezetitípusai. Kapcsolóelemek. A működő szöveg. Multifunkcionális és multimediális szöveg. A szövegszerkesztés szabályai. A lineáris és nem lineáris szövegértés.

Hangtan. Hang és beszédhang. A beszédhang akusztikai jellemzői és zeneisége. A fonéma fogalma, jelentésmegkülönböztető szerepe. A fonémák rendszere. Fonetika és fonológia. A hangrend törvénye és a magánhangzó-harmónia. A mássalhangzók egymásra hatása. A *h* hang viselkedése az új helyesírási szabályzat értelmében. A nyelv zeneisége, hangulatfestő szerepe – hangstilisztikai vizsgálatok. A ritmus és jelentés. A nyelv szupraszegmentális tényezői (prozódiai elemei): intonáció/hanglejtés/dallam: hangsúly, hangmagasság, hangerő, beszédtempó, beszédritmus, beszédszünet, hangszín. A szótag fogalma és ritmikai jellemzői. Az idegenes ejtés.

V. Stilisztika.

Stilisztikai alapfogalmak: stílus, stílusfajták, stílusárnyalatok. Funkcionális stílusok: az írott (tudományos, hivatalos, publicisztikai, szépirodalmi) és a beszélt nyelvi stílusrétegek. Stílus és jelentés. Szó-jelentés. A hangalak és jelentés viszonya. A metafora kognitív értelmezése. Stíluselem, stílus hatás, állandó és alkalmi stílusérték. Az egyéni stílus.

A nyelvi ismeretekhez és kommunikációs kultúrához kötődő projekt témák

(az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, kiselőadást készítenünk):

Hangtani jelenségek a nyelvjárásokban (régie és mai előadók kiejtésének összehasonlítása).

Szavak, szólások, közmondások, anekdoták gyűjtése.

Mesterséges hangképző szoftverek – beszélő és zenélő automaták.

Kempelen Farkas beszélőgépe.

Reklámok és mémek jelrendszere.

A digilektus jellemzői, beszélt nyelvi vonatkozásai.

A diákszleng új forrásai.

Az antiközmondások tanulságai.

Legjellemzőbb köztéri helyesírási hibák – Szabadka belvárosában / szülőhelyemen.

Névadási szokások a szülőhelyemen.

Köszönési szokások a fiatalok körében.

Kontaktusváltozatok a vajdasági magyar beszélők nyelvhasználatában.

Fordítás és stílus (pl. dalszövegek, operaszövegek fordításainak az összevetése).

A zenei előadók névválasztása: a művésznevek problémaköre.

A nyelvtani anyag tanításánál hasznosan forgatható szakirodalom:

Balázs Géza: *Nyelvünkben a világ*. Kiss Róbert Richárd: *Nyelvelő*. Nyelvészeti kézikönyv. Kiss Róbert Richárd: *A fantasztikus nyelv*. *Nyelvészeti kézikönyv*. Grétsy László: *Anyanyelvi játékaink nagykönyve*. Kovács Rác Eleonóra: *Nyelvjárási jelenségek a mai bácskai élőnyelvben*. Vukov Raffai Éva: *Az örökíró, a hémijszka, és ami körülöttük van*. Ruffy Péter: *Bujdosó nyelvemlékeink. A tihanyi alapítólevéltől a Bori noteszig*.

Internetes források:

Nádasdy Ádám *Modern Talking* című nyelvi kérdéseket feszegető internetes rovatának írásai. *Hárompercesek a nyelvről*, *Hajnali hárompercesek a nyelvről*. Az e-nyelv.hu internetes tanácsadó. Veszelszki Ágnes: *A digilektus beszélt nyelvi jellemzői, Érzelemkifejezési módok a digitális kommunikációban: emotikonok és reakciógifek*. Katona Edit-Horváth Futó Hargita: *A kötelező általános középiskolai és szakközépiskolai oktatás végén elvárt tanulói teljesítmény általános tudásszabványai – képzési standardjai az általános tantárgyakból. Magyar nyelv és irodalom. Tanári kézikönyv*. Belgrád: Oktatási és Nevelési Minőségellenőrző Intézet, 2019. *Nyelv és Tudomány – Tudományos-ismeretterjesztő nyelvészeti portál* <https://www.nyest.hu>

A nyelv és a kommunikációs kultúra tanítása-tanulása az irodalomtanítással való tantárgyi egységben történik.

A nyelvi tartalmak feldolgozásakor javasolt:

– felismerni a nyelvi jelenségeket a megfelelő példákban, a tanulók nyelvérzékére való támaszkodás mellett;

- a helyesírási szabályok alkalmazása;
- gyakorlás;
- táblázatok használata;
- rajzok, sémák, grafikonok kidolgozása;
- a tanulók szoktatása és biztatása, hogy használják a megfelelő minőségű irodalmat, nyelvi kézikönyveket, szótárakat, lexikonokat stb.

A tanterv kísérletet tesz a nyelvtanítás korszerűsítésére, a leíró nyelvtan dominanciájának megszüntetésére törekszik, és a kommunikációs kompetencia fejlesztését helyezi előtérbe.

TERÜLET: IRODALMI ISMERETEK (69 óra)

A zenei középiskola első osztálya számára készült program az *Irodalmi ismeretek* szegmensében hat területbe/tematikai egységbe szerveződik és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

A tanterv kísérletet tesz az irodalomtörténiségi dominanciájának megszüntetésére, az egyenes vonalú, irodalomtörténetre alapozott szerkezetből kitérési, kapcsolódási pontokat (linkeket) kínál más korok szerzői, művei, témái stb. felé.

Az első osztály tananyaga az irodalomtörténeti alapfogalmak tudatosítása, az ókor és középkor, a humanizmus, a reneszánsz és a barokk irodalmának bemutatását helyezi középpontba.

Az irodalomtörténeti tárgyalásmódot megelőzően műnemi, irodalomelméleti fogalmak, esztétikai, szövegnyelvi kategóriák ismertetésével vezet be a szövegek interpretációjába.

Az internet elterjedésével a lineáris olvasási mód mellett elterjedt a hipertextuális olvasás. Az irodalmat a tanterv is mint hálózatos szövevényt értelmezi, kapcsolatot teremt a társművészetekkel (film-művészet, fotó- és képzőművészet, zeneművészet, színház), az ókori és középkori szövegeket kortárs alkotókkal helyezi összefüggésbe (hatástörténet), átjárhatóságot teremt az életművek, az irodalomtörténeti korszakok és irányzatok között, tematikus, motivikus, műfaji kapcsolatokat vizsgál. A témakörökhöz kapcsolódó gazdag szemelvényanyag lehetőséget ad a tanárnak a *válogatásra és továbbgondolásra*.

Az első osztályos tananyag feldolgozásának a tudásanyag átadása mellett a műértelmező olvasóvá nevelés, a készségfejlesztés, az irodalommal való élményszerű foglalkozás, a hálózatos gondolkodásra nevelés a célja. A hagyományos ismerettartalmakat a mindennapi gyakorlatban időnként új struktúrákba is rendezhetjük (pl. projektoktatás).

Teremtsünk az irodalomórán hermeneutikai szituációt, hívjuk fel a tanulók figyelmét az egyéni értelmezések, olvasatok fontosságára! Kerüljön előtérbe a szövegértés, a kreatív szövegalkotás, a szövegközi kapcsolatok működésének megfigyelgetése! Sarkalljuk a diákokat az önálló nézőpont megválasztására és saját véleményük kialakítására! A szövegélmény kialakítása érdekében alkalmazzuk a drámapedagógiai módszert, a színjátszást! Az írott szöveghordozók mellett az új médiumok használatát is ösztönözhetjük.

A szövegek interpretációjánál koncentráljunk a művek egymással, illetve a mai befogadóval folytatott párbeszédére, mozgósítsuk a tanulók olvasói tapasztalatait! A tartalomkivonatok, adatok, korábbi (lezárt) értelmezések ismertetése helyett a szövegélmény kialakítása legyen a cél.

Bővül a tudás az irodalomelméleti fogalmakról, amelyeket az általános iskolában dolgoztak fel, és új fogalmakat vezetnek be. A feldolgozott fogalmak új történelmi kontextust kapnak, az új fogalmakat pedig azért vezetik be, hogy megerősítsék a befogadóképességet. A magyar nyelv és irodalom tanítási-tanulási programja a következő irodalomelméleti fogalmak feldolgozását vagy megerősítését irányozza elő:

Lírai költészet: a lírai költészet jellegzetességei; a lírai költészet műfajai és zenei jellemvonásai; a lírai műfajok határán; a versbeszélő; rím és ritmus. A költészet zenetörténeti beágyazottsága és perspektívái.

Epika: az epikai jellegzetességei; műfajai: eposz (hősköltelemény), eposzi hős, eposzi kellékek; barokk eposz; elbeszélés, novella, regény; legenda és monda, mese; narráció (elbeszélés) első, második és harmadik személyben; leírás (deskripció), dialógus, monológ, belső monológ; narrátor (elbeszélő); retrospektív és kronologikus elbeszélés; epizód, kitérés.

Dráma: a drámairodalom jellegzetességei, drámaelméletek; a drámairodalom eredete és műfajai: tragédia, komédia, szűkebb érte-

lemben vett dráma; drámai konfliktus; színház; antik dráma; drámaegységek: prologus, jelenet, felvonás; tragédia, tragikus konfliktus, tragikus hős; főszereplő, ellenfél; katarzis; komédia (helyzetkomikum és jellemkomikum); jellemdráma és analitikus dráma; commedia dell'arte; a drámai szöveg színpadi megvalósítása. A komolyzenei műfajok és a drámairodalom érintkezése. Zene a színházban.

Verselés: ütemhangsúlyos és időmértékes verselés; verssor, kötött ritmusú és szabad vers; hexameter; strófa, a versszak és jellemzői; rímek fajtái; cezúra, szonett, tercina, canzone, Balassi-strófa, Zrínyi verselése.

Stilisztikai alapfogalmak: a stílus fogalma; alakzat és trópusok, allegória, metafora (kognitív metafora), metonímia, alliteráció, aszszonánc, fokozás, ellipszis, eufemizmus, inverzió, ironia, szarkazmus, kontraszt (antitézis), komparáció (összehasonlítás), hangutánzó szavak, megszemélyesítés, szimbólum, hiperbola.

A 105 órából javasolt, hogy 69 órát az irodalmi tartalmak feldolgozására, megerősítésére és rendszerezésére fordítsanak. Némely irodalmi mű egy órát kíván, némely kettőt vagy hármát, ezért a tanár irányozza elő és tervezi a tananyag feldolgozásának, megerősítésének és rendszerezésének óráin a munka dinamikáját, beleértve a feldolgozás különböző szintjeit is, valamint az irodalmi tartalmak összekapcsolását a nyelvi tartalmakkal. Javasoljuk a különböző történelmi, kulturális és műfaji keretből származó szövegek összehasonlító módon való interpretációját. Külön figyelmet kellene szentelni annak is, hogy rámutassunk a sokszínűsége, amely a nemzeti és a világirodalom kanonikus művei és a művészi kifejezőmód és prezentáció domináns kortárs formái közötti kapcsolatokat jellemzi (kortárs regény, drámai szöveg; film, rajzfilm, képregény, színházi előadás, történelmi-művelődési tartalmak a televízióban és az interneten stb.)

I. Az irodalom létformája. A szövegszerű világértés. A művészetek hálójában: zene és irodalom.

A szövegszerű világértés. Tudományos diskurzus és szövegszerűség.

Az olvasás. Az olvasás története. Újraolvasás. Újrairás. Kánon.

Szemléletváltások és ismert tudósok elméletei az irodalomtudományban.

Szövegjavaslatok (legalább két szöveg feldolgozása):

- Roland Barthes: *A szöveg öröme*; a Mindentudás Egyetemének szöveganyagából vonatkozó részletek.

- A stilisztikai és retorikai irodalom vonatkozó példái. A világirodalom és a magyar költészet eszköztára: példák.

- Mihail Bahtyin, Hans Robert Jauss, Northrop Frye, Umberto Eco, Hans-Georg Gadamer, Hayden White, Frank Ankersmit stb. vonatkozó irodalomelméleti és esztétikai tanulmányai (részletek).

Zene és irodalom kapcsolatát tematizáló alkotások (pl. Kosztolányi Dezső: *A hegedű vagy A cseh trombitás*, Csáth Géza: *Szonáta pathétique* vagy *Tavaszi ouverture*, Weöres Sándor, Fenyvesi Ottó és Bereményi Géza versei, Tandori Dezső: *Részlet a Négy madár bluesból*, Allen Ginsberg: *Blues hajnali négykor*, Eduard Mörike: *Mozart prágai utazása* – részlet).

A himnusz mint irodalom és zene. Friedrich Schiller: *Az örömhöz*. A nemzeti himnuszok irodalmi szöveganyaga.

Az irodalom mint nyelvi szerveződés. Az irodalom mint képi formák és alakzatok struktúrája. Alakzatok és trópusok. Verstani rendszerek: a szövegekhez kapcsolódó verstani utalások.

Az irodalom mint hálózatos szövevény. Társművészeti diskurzusok. Interdiszciplináris és -textuális vonatkozások. Világirodalom, nemzeti irodalom, regionális irodalom. Szóbeli és írott irodalom. A folklór fogalma és a népköltészet műfajai. A folklorizmus és a folklorizálódás jelenségei (vonatkozó irodalmi szövegek: pl. Arany János és Petőfi Sándor költészetéből, József Attila és Weöres Sándor költészete, Tóth Ferenc és Jung Károly kutatásai és művei).

Az irodalomról való gondolkodás útjai. Olvasási stratégiák a különféle műfajok megközelítésében. Motívumvizsgálatok és a motívumok továbbélése az irodalomban (pl. madár- és virágmotívum a népköltészetben, bestiáriumok, a sziget motívuma)

Irodalom és kortárs kultúra. A dalszöveg mint irodalom (esztétikai megközelítése, az angazsáltság kérdése). Pop- és rockkultúra. Énekelt versek. A zene, a koncert, a hangszer tematizálódása az iro-

dalomban (pl. Domonkos István, Szilágyi Domokos, Weöres Sándor, Jack Kerouac, Franz Grillparzer, Kosztolányi Dezső vagy Csáth Géza opusában).

II. Az irodalomról való gondolkodás útjai.

Az irodalomtudomány részterületei: irodalomtörténet (korstílus, stílusirányzat), irodalomelmélet, kritika. Az irodalomtudomány hermeneutikai természete és diszkurzivitása. Az irodalmi mű társadalmi, művelődéstörténeti, történelmi, szellemi kontextusa.

Műnemek és műfajok.

Művészet és kultúra. Filmkultúra. Film és irodalom. A filmnyelv. A filmzene. A filmnovella. A forgatókönyv (pl. Mándy Iván, Mészöly Miklós, Závada Pál prózájából). Képzőművészet, színművészet és irodalom. Intermediális, -kulturális kapcsolatok és irodalom a világhálón: videoklipek.

III. Alteritás és irodalom. Antik kultúra és világkép.

A mitikus világértés. A lét transzcendens felfogása. Az organikus világállapot. Mitikus gondolkodás. Az archetípus fogalma. Mítosz és világ/valóság. Mitológia és vallás. Mitológia és művészetek. Mitológia és irodalom.

Teremtésmítoszok. pl. Gilgames-eposz: teremtés- és vízözöntörténet. Emese álma. A Biblia. Teremtés. Vízözön. Káin és Ábel. János jelenései. A bibliai motívumok újraértelmezése a világirodalomban és a magyar irodalomban: átírások, újraírások.

Mitológiai nyomok a magyar irodalomban és néphagyományban. Az ősi hitvilág és kultúra nyomai. Táltos. Sámán. Totem. Életfa. Eredetmondák. Regösének és ráolvasás. A honfoglaló magyarok kultúrája. Honfoglalás-mondák. Hunor és Magor. A fehér ló mondája. A Párducus Árpád-történet; jelensége és jelentései a magyar irodalomban. A mondák és legendák szerepe a középkori gestákban és krónikákban. Pl. Vörösmarty Mihály: Zalán futása című műeposzának vonatkozó részletei. Ady Endre, Babits Mihály és József Attila versei.

Az antikvitás fogalma. Az ókori irodalmak. Történeti korszakok.

Eposz/őseposz. Az első és a második eposzhagyomány. A fikció és az elbeszélés távlata. Az eposzi kellékek. Az eposztól való távolodás folyamata a műfajok alakulástörténetében. A műeposz. A nemzeti eposz. Eposzparódia, vígeposz.

Homérosz: Iliász (részlet). A Homérosz-vita. A Trója-történet továbbhagyományozódása a művészetekben és az irodalomban. A hexameter fogalma. Az Odüsszeia mint az első eposzhagyománytól való elmozdulás jelensége. Az utazás és a hajózás toposza az irodalomban (argonauták). Mai „Odüsszeiák” (filmes kapcsolatok). Az utazás- és a kalandregény ősfarmája. Telemakhosz-történetek.

Az ókori görög líra, epika és dráma. Szapphó és a szapphói strófa. Anakreón és az anakreóni költészet hagyománya (Csokonai Vitéz Mihály). Aiszkhülosz, Szophoklész. Euripidész. Az Elektra-történet feldolgozásai vagy Szophoklész: Antigoné. Az Oidipusz-monda és utóélete. Sziszüphosz mítosza és utóélete. A Médeia-történet.

Vergilius: Aeneis (részlet). Új Trója- és hazateremtés, Vergilius és Dante, Vergilius és Radnóti (tájékoztató jelleggel).

Horatius költészete. Horatius utóélete az irodalomban (pl. Berzsenyi Dániel: Horác). Az ars poetica fogalma.

Az Ovidius-történet. A Tomi-metafora (pl. Babits Mihály, Juhász Gyula, Nemes Nagy Ágnes, Kovács András Ferenc, Majtényi Mihály). Átváltozások. A Catullus-történet (Gyűlölk és szeretek). Az antik regény problémaköre. Márton László: Minerva búvóhelye (részletek).

A Biblia. A bibliai motívumok továbbélése az irodalomban. Az Újszövetség széles történetpektruma, motívum- és szimbólumrendszere, egyetemes jelentés- és hatásrendszere.

Pl. Pilinszky költészetének bibliai motívumai, Arany János: Szent Pál levele, Mészöly Miklós: Saulus (részlet), Térey János: Paulus (részlet)

A mitológia és az ókori irodalom mint minta, téma és reflexió az európai és a magyar irodalomban, művészetekben.

IV. A középkor és reneszánsz szemléletmódja és irodalom

A középkor mint társadalom- és irodalomtörténeti korszak. A középkori ember világértése. A kereszténység. Egyház. Templom. Kolostor. Egyházi iskola. A romantika és gótika. A középkori filozófia. Umberto Eco középkorszemlélete (A rózsza neve – részlet).

A kereszténység és Európa. Teológia és társadalom. A kereszténység egyetemes szimbólumrendszere. Passió és misztérium. Rész-

letek Szent Ágoston Vallomásaiból. A vallomás mint műfaj és ennek továbbélése.

A középkor jellegzetes műfajai. „Összművészeti jellegzetességei”. Latin és anyanyelvi kultúra együtt létezése és hatása. Zsoltár és zsoltáréneklés. A Carmina Burana szövegeiből (Carl Orff zenéje).

Válogatás **Walther von der Vogelweide** verseiből (Márton László új fordításai).

A lovagi kultúra: Trisztán és Izolda és ennek továbbélése a művészetekben (Márton László, Thomas Mann). Wagner operái és a középkor irodalma.

A középkori balladairóadalom. François Villon.

Az ambrozianus himnusz jelensége. Szent Ambrus himnuszköltészete. Részletek Déry Tibor A kiközösítő című regényéből.

Krónika és legenda. Az intelmek műfaja. Gestáink és krónikáink. Szent Istvánhoz és Szent Imréhez fűződő legendák. A kódexirodalom. Legismertebb kódexünk.

Első magyar nyelvű szöveg- és irodalmi emlékeink. Szórványemlékek. Halotti beszéd és könyörgés. Ómagyar Mária-siralom. A Szent Margit-legenda.

A haláltánc (Ráskai Lea) és utóélete a magyar irodalomban (pl. Madách Imre: Az ember tragédiája, Faludy György: Haláltánc-ballada). A középkor halálértelmezése.

A regionális tér középkor-emlékei. Az Aracs-kultusz; a Huszita Biblia; Szerémség, Újlak; A Barbaricum-metafora.

A középkori irodalom kódjai, szólamai a magyar irodalomban: pl. Gárdonyi Géza: Isten rabjai, Kodolányi János: Boldog Margit, Márai Sándor: Halotti beszéd, Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd, Tóth Krisztina: Vogymuk, A világ minden országa, Weöres Sándor: Mária siralma, Utassy József: Választ világomtul, Villon-fordítók a magyar irodalomban, Villon-átírások: Radnóti Miklós, József Attila, Vas István, Faludy György, Orbán Ottó (válogatás).

Az antik hagyomány reneszánsz kori újrafelfedezése. A reneszánsz zene. A reneszánsz emberesség.

Szemleli és társadalmi mozgalmak a reneszánszban. A humanizmus. A tudományok és művészetek helyzete és szerepe a reneszánsz világértelmezésben. A mecénás és a művészetek pártfogói. A reneszánsz irodalmi műfajai. A műzsa-fogalom átalakulása.

Dante Alighieri: Isteni színjáték (részletek). A reneszánsz eposz hatása az „emberiségköltemény” kialakulására. A Dante-téma a képzőművészetben. Nádasdy Ádám újabb fordítása.

Francesco Petrarca: Daloskönyv. A petrarcai és a Shakespeare-sonett. A sonett a magyar irodalomban.

Giovanni Boccaccio: Dekameron (A sólyom feláldozása). A novella reneszánsz előzménye. A keretelbeszélés. Novella és regény. A „járványirodalom”. A sólyom motívuma.

Cervantes: Don Quijote. A Don Quijote-téma továbbélése. Film és színházi kapcsolatok.

William Shakespeare. A Shakespeare-jelenség. A Shakespeare-sonett. Shakespeare és a reneszánsz dráma. A Shakespeare-kultusz: „Isten másodszüllöttje” (Dávidházi Péter tanulmányai.) A fordítások összehasonlító vizsgálata.

Az európai és a magyar reneszánsz kultúra összefüggései. Az itáliai és a magyar kultúra kapcsolódásai. A Mátyás-történet és -mesék (Mátyás király a néphagyományban: Mátyás király a népmesékben és mondákban. Jung Károly és Raffai Judit kutatásai.) A reneszánsz udvari és viselkedéskultúra. Mátyás király könyvtára. Antonio Bonfini és Galeotto Marzio. Várady Péter levelezése. A Hunyadi-hagyomány továbbélése a magyar irodalomban: pl. Berzsenyi Dániel ódaköltészete, Kisfaludy Sándor regéjének vonatkozó utalásai és részletei, Jósika Miklós: Csehek Magyarországon, Arany János balladairásából a Hunyadi-balladakör darabjai, Mikszáth Kálmán: A szelistei asszonyok.

Janus Pannonius és költészete. Janus Pannonius műfajai: epigramma, elégia (Egy dunántúli mandulafáról, Búcsú Váradtól, fiatalkori epigrammák).

Balassi Bálint. Balassi és a trubadúrlíra hagyománya. A Balassi-opus. Balassi műfajai és verstípusai. A Balassi-strófa. A szerelmi versciklus. Júlia-versek. Célia-versek. Balassi költészetének utóélete. A búcsúvers a magyar reneszánsz költészetben: Janus Pannonius. Borne-misza Péter. A reneszánsz szóbeli énekköltészet. A virágének. A bujdosóének.

A reformáció kora, tanai és emblematikus személyiségei. A reformáció kultúrtörténeti jelentősége. Hitvita és fabula. Heltai Gáspár. (Erasmus és a magyar erasmizmus jelenségei és Erasmus-történetek.) Bornemisza Péter. Szenczi Molnár Albert. Tinódi Lantos Sebestyén. (A krónikás ének és a magyar történeti elbeszélés alakulástörténete.)

V. A barokk

A barokk művészet.

A barokk restauráció: Reformáció és ellenreformáció az irodalomban. Pázmány Péter prédikációi.

A barokk korszakai. A köztés létérzékelés és kifejezés mozzanatai: a manierizmus, a rokokó fogalma.

John Milton: Elveszett paradicsom. Hatása az európai és a magyar irodalomra: drámai költemény, emberiségköltemény, verses regény. Tasso, Monteverdi, Rossini.

Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem (részletek). A barokk eposz. A Zrínyi-opus világirodalmi összefüggései és a történeti elbeszélés hagyományban betöltött szerepe (Zrínyi és Homérosz. Zrínyi és Tasso). Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter. A kötetkompozíció problémaköre. A Zrínyi-jelenség a délszláv irodalomban.

A Zrínyi-téma és intertextuális utalások a magyar irodalomban (Válogatás: pl. Arany János tanulmánya, Kölcsey Ferenc Zrínyi dala és Zrínyi második éneke című költeménye, Jósika Miklós: Zrínyi, a költő, Jókai Mór Erdély aranykora című regényének Zrínyi halálát elbeszélő fejezete, Mikszáth Kálmán: Új Zrínyiász, Babits Mihály: Zrínyi Velencében, Kosztolányi Dezső: Zrínyi, a költő, Jékely Zoltán: **Zrínyi földjén**, Kovács András Ferenc: Invokáció ennen magához, Az Zrínyi nótájára, Esterházy Péter: a Harmonia caelestis vonatkozó részletei, Darvasi László: A könnyutamatványosok legendája, Zrínyi-epizód).

A barokk önéletírás és emlékirat: II. Rákóczi Ferenc és a Rákóczi-kultusz. Regionális utalások.

Mikes Kelemen: Törökországi levelek. A levél műfaja. Humor a levelekben. Mikes európai példái. Regionális utalások (Toncs Gusztáv: *Zágoni Mikes Kelemen élete*).

Fontos, hogy a tanár ismertesse a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszert. Felhívja a figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és idejekorán felkészüljenek az irodalmi művek feldolgozásának óráira (az irodalmi mű olvasása és értelmezése, tankönyvek, elsődleges és másodlagos források használata az irodalmi művek interpretációjához).

Az irodalmi művet a tanításba élményszerző és felfedező olvasással vezetjük be, előkészítő feladatokkal, kutató és munkaprojektekkel.

A feldolgozás szintjei. Egy irodalmi mű értelmezését különböző szinteken való feldolgozással lehet megvalósítani és tervezni (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás).

Tevékenységek a tanórán. Az irodalmi jelenségeket, kifejezéseket és fogalmakat a tervezett irodalmi műveken keresztül dolgozzuk fel. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaelvek tiszteltben tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú az irodalomtanítás sikeressége szempontjából; az irodalomelméleti ismereteket konkrét művészi alkotásokban megtalálható jelenségekként tolmácsoljuk.

Az olvasói/olvasási kompetenciák fejlesztése. A tanulókat felkészítik az olvasás minden formájának és módjának aktív alkalmazására (élményszerző, felfedező, kifejező és interpretatív, felolvasás, jegyzetelés, néma olvasás), és elsősorban a figyelmes olvasásra, élvezetes és értő olvasásra, miközben értékeli az irodalmi művet.

Az irodalmi mű értelmezéséhez kapcsolódó alkotótevékenység. Az oktatásban megfelelő alkotótevékenységet kell szervezni az irodalmi művek feldolgozásához kapcsolódóan. Általuk bővül a tanuló érdeklődése az irodalom, irodalmi művek és szerzők iránt, elmélyül és kiegészül az olvasói érdeklődés és tökéletesebbé válnak az olvasói kompetenciák. Az alkotótevékenység lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, szaválás és szónoklat), írásbeli produkció (esszé, fogalmazás, házi feladat írása) és kombinált produkció (referátum és prezentáció).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka elő-

készítő része során és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, aktivitását, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését, a másként gondolkodó tanulók és eltérő nézőpontok méltányolását, a munkához való hozzáállását, képességét, hogy az elméleti tudást konkrét munkakörülmények között alkalmazza. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezést is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projektek és portfólió). Értékelés céljából lehet tervezni felmérést is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanulók tudásába.

A tanulók négy írásbeli dolgozatot írnak.

Közös olvasmányok:

– Szophoklész: *Elektra* vagy *Antigoné*

– Cervantes: *Don Quijote* (részletek) vagy Umberto Eco: *A rózsaneve* vagy J. R. R. Tolkien: *A babó*

– Shakespeare: *Romeo és Júlia* és/vagy szabad választás alapján még egy Shakespeare-dráma

– Csáth Géza: *A muzsika mesekertje. Összegyűjtött írások a zenéről* – szabad válogatás Csáth Géza zenei írásaiból (pl. Puccini, Zeneszerző portrék, A János vitéz, Bartók Béla és Kodály Zoltán, Hangverseny a gimnáziumban, A jó operaszöveg, Wagner lírája, Liszt Ferenc, Lányi Ernő új kottái, Lányi Ernő összegyűjtött művei, Kálmán Imre dalai, Reinitz Béla és Farkas Ödön Ady-dalai, Zeneiskolai hangverseny, Rodostó stb.)

Projekttemák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, ki-előadást készíttetünk):

Orpheusz a művészetekben – az orpheuszi költő fogalma

A szirén-motívum

Káin alakja az irodalomban (pl. George Byron, José Saramago, Charles Baudelaire, John Steinbeck, Kosztolányi Dezső, Sütő András művei alapján)

Csáth Géza Lányi Ernő művészetéről

Mitológia és operairodalom

Az Elektra-téma a művészetekben

Bűn, büntetés, bűnhődés a művészetben

Lázadó mitológiai hősök

Hűség és „mitikus” szerelem

Mítoszátiratok (pl. J. R. R. Tolkien, Neil Gaiman stb.)

A görög színházkultúra

Oidipusz és a detektívtörténet

Szapphó és Leszbosz

A lovagi eszmény és életvitel – Arthur király mondaköre

Miért nem sötét a középkor?

A *Carmina Burana* feldolgozása

Híres iskolák és diákélet a középkorban

Mátyás-mesék a Vajdaságban

Lucrezia Borgia és más nőalakok a reneszánsz korban

Kolostori élet és szerzetesrendek – tudományos és művészeti nézőpontok

Híres kódexek és ezek kottaképei

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA (25 óra)

A zenei középiskola első osztálya számára készült program az *Kommunikációs kultúra* területén úgy szerveződik, hogy négy jártasság megszerzését feltételezi. Produktív jártasságok: az írás és beszéd, a befogadói jártasságok: a meghallgatás és az olvasás. Az írásbeli dolgozat írásának előkészületei: az írásbeli dolgozat írása és javítása összesen 16 órát igényel, négyet-négyet minden írásbelire.

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek és nem korlátozódnak csupán egy órára (az írásbeli fogalmazás előtt).

Az értő olvasás jártasságához tartozik az irodalmi és más típusú szövegek olvasása, miközben a tanuló felismeri az explicite és impliciten adott információkat ezekben a szövegekben és felfedezi az ok-okozati összefüggéseket a tartalmi elemek között.

Az eredményközpontú fogalmazástani ötözzük a folyamatközpontú megközelítéssel, amelyben a hangsúly a fogalmazás végső produktumáról az írás folyamatára helyeződik át (a tanulók megtervezhetik, javíthatják, újírhatják írásukat). A fogalmazáscím megadása helyett/mellett közöljük a tanulókkal a szöveg célját, a címzettet és a

kommunikációs helyzetet is! Alkalmazzuk a kreatív írást mint a különféle műfajokban való alkotás szabályait bemutató, az irodalmi alkotást előkészítő folyamatot! A kreatív írás erősíti az önbizalmat, fejleszti a problémamegoldó készséget, lehetőséget ad a szövegalkotás játékos keretek közé helyezésére, retorikai, stilisztikai problémák megvitatására, új kommunikációs felületek (blog, honlap, internetes médiumok) kipróbálására.

A szöveg- vagy szövegrészalkotás gyakorlására kiválasztott anyagot a szövegműfajok sokszínűsége jellemezze, az anyanyelvi órákon elbeszélő, magyarázó (tudományos okfejtések, érvelések, definíciók, kommentárok) és dokumentum típusú (grafikonok, menetrendek, táblázatok, térképek, ábrák, használati utasítások, kérdőívek, nyomtatványok, szabályzatok stb.) szövegeken végezzenek a tanulók különféle műveleteket (elemzés, átalakítás, kiegészítés)! Kapjanak helyet az anyanyelvi órák a fiatalok szubkultúráját erősen meghatározó populáris narratívák, a populáris kultúra elemei is!

A kulcskompetenciákat, a tanulói aktivitást jelentős mértékben elősegítő módszerekkel fejleszthetjük. A mindennapi életben használható kommunikációs kompetenciák megszerzését, a produktív anyanyelvi tudást a tanulók életközeli szituációkba helyezése, gyakorlatközel feladatok megoldása segíti. Az önálló tanulás képességét könyvtárhasználati ismeretekkel, nyomtatott és virtuális szótárak, kézikönyvek használatának megtanításával fejleszthetjük. A tanulók szer-teágazó, sokirányú fejlesztésében a múzeumpedagógiai foglalkozások is segíthetnek. A múzeumlátogatás során (az iskolán kívül) valós szituációkba kerülnek a diákok, a tanár kiegészítheti, színesebbé teheti a tananyagot, lehetőség adódik egy téma sokoldalú, komplex feldolgozása, konkrét nevelési, oktatási és képzési célok megvalósítására.

I. Helyesírás, gyakorlati nyelvhelyesség és az adatbázisok használata.

Helyesírás. A magyar helyesírás alapelvei (a kiejtés, szóelemzés, hagyomány, egyszerűsítés). A helyesírás rendszere. A magánhangzók és a mássalhangzók helyes időtartama. Az írásjelek. Rövidítések, mozaikszók, számok. A szöveg központosítása. A kezdőbetű. Helyesírási kultúra. Az új helyesírási szabályzat.

Gyakorlati nyelvhelyesség. Interferenciajelenségek a kisebbségi nyelvhasználatban. Fogalmazási zavarok (szóismétlés, szüszavúság, terjengősség, logikai hézag) kiktűszöbölése. Az új nyelvi létmódok és helyesírásuk: rövidítések, mozaikszók (internet-, SMS-helyesírás, falfirkák).

Adatbázisok használata. Az információszerezés gyakorlása nyomtatott források (szótárak, lexikonok, helyesírási szabályzat) és az elektronikus adatgyűjtés (elektronikus folyóirat, honlapok stb.) segítségével. A hagyományos és elektronikus könyvtárak, korpuszok, wikik, online szótárak használatának gyakorlása.

II. Szövegértés, szövegalkotás, szövegmondás

A szövegértést és -alkotást, -mondást szolgáló szóbeli és írásbeli tevékenységek összefonódnak, egymásra épülnek, az irodalomtanítással is szerves egységet alkotnak, hiszen az egyes művek értelmezése kommunikációs feladat is, hozzájuk fűződnek a szövegalkotási és szövegmondási tevékenységek. Értelmezés, beszélgetés, disputa, reflexiók, címmeditációk, szövegalkotás egy önmagába visszatérő görbe vonal.

A zene és a hangszerek szimbolikájának, hangulatteremtő erejének értelmezése, stilisztikai, kognitív metaforikai vizsgálata ösztönzi a zenéről folytatott meditációkat, szövegalkotást, az ihletett szövegmondást. A téma vizsgálatához ajánlott szövegek például: Madách Imre: *Szélhárfa*, Reményik Sándor: *Hangszerek*, *Megromlott hangszer*; Tóth Árpád: *Szeretnék örökké így ülni*, Juhász Gyula: *Egy hangszer voltam*, Babits Mihály: *Strófák a wartburgi dalnokversenyből*, Baka István: *Mefisztó-keringő*, Nagy László: *Az ördög hárfái* Kovács András Ferenc: *Nyugatos fantáziák*.

A kommunikációs témákhoz a műveket a tanár vagy a diákok választják a tanterv gazdag irodalmi tartalmaiból, a nyelvi és irodalmi projektumi ajánlásokból, továbbá saját élményanyagukból. (Fentebb és az alábbiakban is találkozhatunk inspirációul szolgáló művészeti alkotásokkal.)

Beszélgetés a kortárs és klasszikus irodalomról, az esztétikai minőségek változásáról: a közös szövegírási gyakorlat (négykezesek, többkezesek) megítélése, internetfolklor, a szándékos normaszegés fel-

fedezése, az ironikus, látszólag érzelmentes kifejezőmód, a nyelvi durvaság értékelése, véleményezése. Magas irodalom, populáris kultúra és giccs viszonya. Régi és új mitológiák. Értékvesztés és értékmentés. Művészet és technika. Vitaindítóul szolgálhatnak: Nemes Nagy Ágnes *Anti-hattyú*, Szív Ernő *Én viszem le a szemetet*, Hudy Árpád *Illatmozi* című írásai.

Disputa az anyanyelv szerepéről, megtartásának esélyeiről, a nyelvbe oltott identitás témájáról. Például: Kisebbségi lét és anyanyelvi kultúra. Elvándorlás és nyelvmegtartás. Globalizáció és nemzeti kultúra, valamint a tanulók által javasolt egyéb nyelvi, kulturális és társadalmi gondok. Motiváló kérdésfelvetésekkel és irodalmi alkotásokkal segítjük a beszélgetést. Például: Füst Milán: *A magyarokhoz*, Fehér Ferenc: *Nyelv és varázs*, Faludy György: *Óda a magyar nyelvhez*. Kányádi Sándor: *Noé bárkája felé*, Jobbágy Károly: *Fuldokló anyanyelvem*, Terék Anna: *külföld*, Szabó T. Anna: *Származás*.

Vita témája lehet a zene szerepe, a zenei szubkultúrák megítélése. Versek megzenésítése régen és ma. Melyik az igazi koncert? Klasszikus vagy modern? Népzene és/vagy műzene? Zene vagy szöveg? Hangzás vagy jelentés? Elmondható és kimondhatatlan. Nyelv és zenei nyelv. Magánügy vagy társadalomformálás? Vigadás vagy sirva vigadás? Gondülő vagy gondolkodtató? A tehetség: Atok vagy áldás? Mélyrepülés vagy szárnyalás? Művész és magánember. Az alkotó magányossága.

A beszélgetés alapulhat irodalmi alkotásokon, filmekben, zene-művek feldolgozásán. A műveket a tanár vagy a diákok választják a tanterv anyagából vagy saját művészeti élményeik nyomán, illetve az alábbi alkotások is inspirációul szolgálhatnak: Babits Mihály: *Recitativ*, Bereményi Géza – Cseh Tamás: *I love you so*, Csengey Dénes – Cseh Tamás: *Mélyrepülés*, valamint a *Hair* című musical, a *Bohém rapszódia*, az *Őszi szonáta*, az *Amadeus* című filmek stb.

A beszélgetés lecsapódásaként készülhet önálló írás (az évek során folyamatosan): novella, monológ, esszé, művészi ars poética (SMS-ben, címszavakban, vallomásként).

Kreatív szövegalkotás

Szövegyszerkesztés. A szövegalkotás elemi mondatokból – megadott kötőszócsoportból való válogatással, illetve a kapcsolóelemek önálló megválasztásával, párhuzamos mondatyszerkesztéssel. Ironikus/tréfás önjellemzés írása. Összefüggő szöveg létrehozása rendezetlen mondathalmazból. Egy iskolai dolgozat részeinek javítása a logikai sorrend helyreállítása, a hiányzó kapcsolóelemek beiktatása stb. Monológikus szöveg átalakítása párbeszéddé és fordítva. Egy párbeszéd különféle stílusú előadása: pl. a gúny, az ironia, a túlzás kifejezőeszközei révén.

Reklámok szerkesztése. A tömegkommunikációs ismeretanyag módot ad a különböző műfajok megismerésére, gyakorlására, amit a következő években folytatni lehet. A diákok értékelik az egyik legközismertebb műfaj, a (nyomtatott és elektronikus médiumokban jelentkező) reklámok jellemzőit, a hatáskeltés nyelvi eszközeit (rím, szójáték, azonos alakú és többjelentésű szavak, túlzás, ellentét, állandósult szókapcsolat stb.) és a meggyőzés nem nyelvi kifejezőeszközeit (arcjáték, zene, tipográfia, kép). A diákok a zenes reklámok sikereit elemzik, majd maguk is alkotnak reklámszövegeket, zenét választanak hozzá. A reklámokat megírják, előadják, véleményezik.

Irodalmi alkotások fénykörében. Irodalmi művekhez kötődően folyamatosan alkothatunk különféle műfajú szövegeket: pl. Címmeditációk írása tanuló szövegekhez. Zenei ötletek fölvetése, megfogalmazása szóban/írásban: Milyen hangszerelel azonosítanád a főhőst? Milyen zenei aláfestést választanál egy-egy irodalmi szöveg megfilmesítéskor? Miért? A zene – kép – szöveg összhangja különböző filmekben (pl. a Romeo és Júlia megfilmesített változataiban). A különböző filmes feldolgozások összevetése. Melyik mit hozott? Neked melyik tetszik? Miért?

Az *Isteni színjáték* földolgozása után (vagy előtt) a diákok fölépíthetik a pokol tölcsérét és köreit a maguk elképzelése szerint, ennek folyamányaként kurta üzeneteket, minisszéket írhatnak, amelyek monológgá vagy novellává is fejleszthetők.

Az *Antigoné* feldolgozása során kibontjuk a családi viszonyok rendszerét, majd vitát folytathatunk, monológokat, leveleket (e-maileket) írathatunk a szereplők nevében: *Haimón levele apjához/anyjához* / *Antigonéhez*. A szülő-gyermek viszony időszerű kérdéseiből merítve

a diákok kérésekkel/panaszokkal fordulhatnak szüleikhez (pl. a hosszabb szabványos kimenő/koncertlátogatás/szülinapi buli/nyaralás/teszt-szerek, tetoválás stb. kapcsán). A szövegek hangvétele épülhet (az alkotók választása szerint) az érzelmekre, a logikára, az erkölcsre egyaránt.

Kommunikációs készségek fejlesztése: A különböző levél típusok kapcsán gyakorolhatjuk a megszólítástípusokat, az kapcsolatfölvétel – kapcsolattartás – az elbúcsúzás, a köszönetnyilvánítás és az egyéb udvariassági fordulatok formáit.

Szöveges szövegalkotás (A beszédkészség fejlesztése). Játékos beszédgyakorlatokkal a kiejtési készségeket (hangképzés, hangsúly, hanglejtés, beszédtempó, szünet) fejlesztjük, a nyelvhez, irodalomhoz való kötődést erősítjük. Kis alkalmi műsorok elkészítése, szituációs játékok beépítése a nyilvános szereplésre készíti föl a tanulókat. Az anyanyelvi órán előadott beszámolók, tartalmi kivonatok, alkalmi interjúk a tanulók számára lehetőséget adnak a memorizálás, az önelenőrzés, a közösség előtti megnyilatkozás gyakorlására. A nyelvi és kommunikációs játékok és vetélkedők felszíthatják az anyanyelv iránti érdeklődést, a kutatói kedvet, az alkotókészséget. A beszélgetések, disputák növelhetik a tanuló magabiztosságát, vitakészségét, összefogott nyelvi megnyilatkozás eredményeznek és a parlamentarizmus szabályainak a betartására köteleznek. A szóbeli szövegalkotás folyamatos gyakorlása a diákok nyilvános szereplései alkalmával mindenképpen hozzáadással bír.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA, SEGÉDESZKÖZEI

Projektumi munka. A tanár ismerve tanulói képességeit és érdeklődési körét maga dönt a munkaformákról, projektumokról, válogat a témákból. A nyelvi ismereteknél felébreszti az érdeklődést a *dialektus, szociolektus, digilektus kérdésköre iránt* (névadási, köszönési szokások, kontaktusváltozatok, az internet, a blogok hatása, vélemény- és ízlésformáló ereje). Ezzel az évek során egy szociolingvisztikai alapvetésű tudományos munka indulhat be gyűjtés és a szakirodalom tanulmányozása révén.

Az irodalomoktatással karöltve a munka felöllelheti a családfakutatást, népköltészeti alkotások gyűjtését (szólások, közmondások, anekdoták), néprajzi értékeink (ünnepek, az ünnep díszletei, viselet, népi vallásosság, népi építészeti), kultikus emlékeink (középkori építészeti alkotások) megismerését, bemutatását, a hagyományban, közösségi kultúrában betöltött szerepének méltatását. Feldolgozható a fesztiválok, táborok (mint közösségformáló társadalmi események) szerepe, ehhez kapcsolódhat (kör)interjú készítése egy-egy rendezvény kapcsán.

Fordításelemzés. Az elsős irodalmi anyagban szereplő világirodalmi alkotások és fordításaik összevetése az újrarendezett művek részleteinek elemzése, nyelvi-stilisztikai-nyelvváltozatbeli szempontok figyelembevételével: Villon-fordítások, átírások, Walther von der Vogelweide versei. Vita fűződhet hozzá, szükséges-e az új fordítás, a művek rövidítése, mit nyújt a művek újraírása/újraértelmezése. A líraiság, hangulatiság, zeneiség vizsgálata mellett eredményes lehet a képiség összevetése: Például az erkélyjelenet és a báli jelenet metaforáinak kognitív és stilisztikai szempontú elemzése és értelmezése William Shakespeare *Romeo és Júlia* című művében és fordításaiban.

Szakirodalmi anyag a kommunikációs kultúra tanításához:

Szövegértési, -alkotási tevékenységeknél, beszédtechnikai gyakorlatoknál hasznosan forgatható segédkönyvek, munkafüzetek: Samu Ágnes: *Kreatív írás. Az ötlettől a kész írásműig. A fogalmazás tanítása másképp*, Bíró Yvette: Marie-Genevieve Ripeau: *Egy akt felöltöztetése*. Montágh Imre: *Tiszta beszéd*.

Interneten is elérhető források:

Petres Csizmadia Gabriella: *Élményszerű szövegértés, szövegértelmezés és szövegalkotás*, Pethőné Nagy Csilla: *Módszertani kézikönyv*.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés általában a tanulási folyamatok egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel (írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek). Mivel fennáll a veszély, hogy ez kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál, e mellett az oktatáshoz való korszerű hozzáállás jegyében más értékelési módokat is al-

kalmazunk, például a formatív (alakító-segítő) értékelést. Ez a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanulók teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulónak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kíséresen alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonynak és megfelelőnek bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony, vagy nem vezetett eredményhez, azon változtatnia kell.